Historisch denken in de centrale eindexamens

In het artikel *Wat komt er terecht van historisch denken?* (*Kleio* 2, 2019) geeft Arie Wilschut onder andere kritiek op de huidige centrale eindexamens geschiedenis. Bij dit betoog van Wilschut passen enige kanttekeningen.

Stefan Boom was tot 2018 toetsdeskundige geschiedenis voor havo en vwo bij Cito. **Saskia de Boer** is sinds 2018 toetsdeskundige geschiedenis voor havo en vwo bij Cito.

Naast kritiek op de grote nadruk die gelegd wordt op het centraal schriftelijk examen (cse) – en daarmee op de in zijn ogen te grote invloed van het centraal examen op het curriculum – pleit Wilschut voor invoering van een essayopdracht als cse. Ter onderbouwing van zijn opvatting zet Wilschut de CvTE-syllabus neer als een interpretatie van het examenprogramma bedoeld om '*en passant* een hoeveelheid extra te memoriseren leerstof op te geven'. Vervolgens worden enige vragen uit het havo-examen van 2018 'geanalyseerd' en enige buitenlandse voorbeelden van min of meer alternatieve vormen van examenvragen besproken.
Het traject dat heeft geleid tot de huidige syllabi is ingezet met het pilotproject van het CHMV-examen, de evaluatie daarvan en de daarop volgende 'Tussencommissie' die leidde tot de breedgedragen oplossing van het formuleren van 'historische contexten'.[1] Deze historische contexten zijn *specificaties* van kenmerkende aspecten, geen uitbreiding van de leerstof en een oplossing voor de problemen die in de pilotexamens zijn geconstateerd bij het centraal toetsen van oriëntatiekennis (de ongespecificeerde kenmerkende aspecten). [2]

Stelopdracht

Vanaf de eerste CEGES-examens in de jaren tachtig van de vorige eeuw tot 2006, is er in het cse een stelopdracht opgenomen geweest. Het ging daarbij om een grote tot zeer grote opdracht, vaak met een aantal bronnen, voor een aanzienlijk aantal scorepunten (in 2006 bijvoorbeeld 13 van de 77). Bij de evaluatie van de examens bleken juist deze opdrachten telkens een struikelblok voor de correctoren. Ondanks verschillende pogingen om tot een duidelijk toepasbaar correctievoorschrift te komen, bleek de betrouwbaarheid van de beoordeling niet te kunnen worden verbeterd. Tot opluchting van veel docenten zijn deze opdrachten dan ook uit het centraal examen verdwenen.
Maar er zijn tientallen voorbeelden van toepasbare stelopdrachten (in essayvorm voor vwo, voor havo met een meer inlevend karakter) beschikbaar in oude examens, met een uitgewerkt correctievoorschrift. Voor het eigen schoolexamen zijn deze opdrachten nog heel bruikbaar en kunnen ze in het PTA worden opgenomen. Als hierbij wordt samengewerkt met de collega's van Nederlands kan de validiteit van deze vorm van examinering worden verhoogd. Want elke toets moet voldoen aan kwaliteitseisen op het gebied van validiteit (naar inhoud en begrip), betrouwbaarheid en aanvaardbaarheid. Essayvragen zijn op grond van deze criteria moeilijk in te passen in het cse. De hierboven genoemde problemen met de correctie zouden kunnen worden opgelost door een 'marker'-systeem toe te passen zoals in het VK, wat ook door Wilschut wordt geconstateerd.[3]
Maar de beoordelaarsbetrouwbaarheid is niet de enige reden om af te zien van dergelijke opdrachten in het centraal examen. Het geschiedenisexamen toetst het examenprogramma voor geschiedenis, niet voor Nederlands. Punten toekennen voor spelling en schrijfvaardigheid past niet in de opvatting over begripsvaliditeit die in Nederland gehanteerd wordt. De inhoudsvaliditeit van het examen komt door een essayopdracht ook in gevaar. Het is daarbij onvermijdelijk dat er een steekproef wordt genomen uit de totale leerstof. Daarmee toetsen we dus erg veel niet, en zijn we terug bij de oude kritiek op de centrale examens waarin twee historische thema's werden getoetst. Dat verkleint de aanvaardbaarheid van het geschiedenisexamen. Verlenging van het examen met een uur – zoals het CHMV-rapport voorstelt – is eveneens niet erg efficiënt, net zomin als het gebruik van lange bronteksten.

1 Een kort overzicht van deze ontwikkeling kan elke docent naslaan in de inleiding van de CvTE-syllabus voor het examen van 2019, op Examenblad via tiny.cc/yawo4y. In de toelichting bij de voorbeeldvragen die tot 2015 in de syllabus zijn opgenomen, wordt de noodzaak van specificering voor het cse nader uitgewerkt.
2 De twee evaluatierapporten met de daarop aansluitende veldraadpleging zijn te raadplegen op www.expertisecentrum-geschiedenis.nl/publicaties/rapporten. In de pilot naar het CHMV-examen is besloten de casustoetsing niet op te nemen op grond van de hier genoemde argumenten.
3 Voor een vergelijking met de buitenlandse examenpraktijk, zie Stefan Boom, 'A continuing story: casustoetsing in het eindexamen geschiedenis,' in *Kleio* 1, 2003, p. 10 e.v.

Volgens Wilschut is in de huidige geschiedenisexamens geen sprake van historisch denken en redeneren. Deze kritiek wordt niet breed gedragen. Had hij, in plaats van een enkele vraag te bespreken, het hele examen geanalyseerd, dan was zijn conclusie mogelijk anders geweest. Het vwo-examen is niet anders opgezet dan het havo-examen. Over dit vwo-examen trekt Beatrice de Graaf, hoogleraar geschiedenis van de internationale betrekkingen, een andere conclusie: 'Opmerkelijk was de mate waarin analytische vaardigheden werden getoetst. Leerlingen moeten omgaan met multiperspectiviteit: waarom zou Willem van Oranje in Duitsland een ander argument (en pamflet) moeten gebruiken om mensen tot opstand op te roepen dan in Nederland? Dit vergt gevorderde analysekwaliteiten en zou in een onderzoeksseminar voor eerstejaarsstudenten niet misstaan.' [4]

Historische vaardigheden kunnen niet worden losgekoppeld van historische kennis en inzicht.[5] In de geschiedenisexamens zit daarom in vrijwel elke vraag een reproductief element. De kracht van het examen ligt juist in de toepassing van de leerstof uit de contexten in nieuwe situaties. De vorm van de vraag over de 'deux aesbijbel' laat juist zien op welke manier reproductieve elementen worden gecombineerd tot een productieve vraag waarin sprake is van (een begin van) historisch redeneren. De vraag uiteenrafelen in platte reproductieve vragen zoals Wilschut doet, ondermijnt de beoogde toetsing van historisch inzicht. Het door Wilschut benoemde 'foutieve' (?) brongebruik bij het herkennen van kenmerkende aspecten is een gevolg van de inhoudsloosheid van de kenmerkende aspecten. Voor een centraal examen is identificatie een van de weinige mogelijkheden om de ongespecificeerde kenmerkende aspecten te toetsen (dit moet voor 35 procent van de te behalen punten gebeuren). In de pilotevaluatie is dit probleem uitgebreid beschreven. Met 'het creëren van een schijnwereld' heeft deze toepassing van het examenprogramma weinig te maken.

Door de beperkte ruimte van deze reactie kan niet aan elke uitspraak van Wilschut aandacht worden besteed. Beperken we ons tot de rechtstreekse kritiek op de examenvragen, dan lijkt die kritiek ons niet terecht. Bekijken wij het geboden alternatief van de essayvraag/casustoetsing, dan blijven de argumenten tegen een dergelijke aanpak niet anders dan een decennium geleden. Vergelijken we 'onze' examenvragen met de buitenlandse voorbeelden, dan zien we dat de Nederlandse examens die vergelijking goed kunnen doorstaan.[6] ■

4 *NRC*, 16 mei 2018. De havodocenten beloonden in de quickscan het geschiedenisexamen van 2018 met een 6,6. Rond de tachtig procent van de docenten is tevreden over de aansluiting van het examen op hun onderwijs (de inhoudsvaliditeit).

5 Carla van Boxtel, 'Bij de tijd blijven: geschiedenisonderwijs in beweging' in *Kleio* 1, 2019, p. 6-10. Voor een analyse van de getoetste vaardigheden in het examen van 2015 in het blad van de Vlaamse geschiedenisdocenten, zie Stefan Boom, 'Historisch denken getoetst: het Nederlands vwo-eindexamen geschiedenis 2015 toegelicht' in *Hermes* 59, maart 2016, p. 48-56.

6 Vergelijk bijvoorbeeld de vraag over de spotprent in het Engelse voorbeeld met de spotprentvragen in het havo- en het vwo-examen van 2018.

De specialist voor educatieve groepsreizen

Groepsreizen op maat voor scholen, verenigingen, bedrijven en privégroepen

*

Voor meer informatie of een vrijblijvende offerte:
024-3822110
info@labrysreizen.nl
labrysreizen.nl

Deskundig advies door bevlogen specialisten

*

Gunstige prijs-kwaliteitverhouding

*

Financiële zekerheid

*

Labrys Reizen en de UvA organiseren een studiereis voor docenten 'Ionië en de grenzen van Griekenland' van 17 t/m 23 oktober 2019. Meer informatie? opmaat.labrysreizen.nl/docentenreis

Per 1 januari 2020 alle reizen inclusief CO_2-compensatie

south pole group

Labrys Reizen